

Osmanlı İmparatorluğu'nda Patrikler

– AytenDirier · 24 Aralık 2009

Ayten DİRİER

Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti döneminde olup, kabuk bağlamış yaraları bugünlerde birileri sırayla kaşıyıp, gündeme taşıyor. Şu anda Fener Rum Ortodoks Patriği Bartholomeos'un aylar önce verdiği demeç yeniden gündemde...

Rum Ortodoks Patriği Bartholomeos, içini dökmüş. Kendini çarmıha geriliyormuş gibi hissettiğini, artık AHİM'e gitmek zorunda kalacaklarını, söylemiş. Ankara'nın kararsızlığına, Heybeliada Ruhban Okulu konusunu yıllardır süründürmesine isyan etmiş.

Patrik Bartholomeus'un Türkiye karşıtı ya da görevdeki bu hükümete muhalif olduğu söylenemez. Türkiye'nin önemli hedefleri doğrultusunda kendi ağırlığını kullanarak bunlara destek vermiş, AB üyeliği için çaba göstermiştir.

"Türkiye'de kendimi çarmıha gerilmiş gibi hissediyorum" açıklaması, ağır bir suçlama olup kolay kabul edilemez. Türkiye'de Lozan Antlaşmasından kaynaklanan, azınlıklara tanınan haklar en geniş anlamda kullanılmakta... Bunun içinde Patrikhane de vardır. Tek sorun Heybeliada Rum Okulunun açılmasının gecikmesidir. Hükümetin bu konuda tereddüdü, keyfinden değil geçmişte yaşananların tekrarından tedirgin olmasıdır. Durumu tam anlamak için geçmişe bir göz atmak gerek...

*PATRIKHANE ESKİ ETKİNLİĞİNE NASIL KAVUŞTURULDU?

İstanbul'u fethetmekle asırlar boyu özellikle Müslüman milletler arasında süren bir ülküyü gerçekleştiren II.Mehmet, güçlü bir hükümdar olduğu derecede hoş görümlü ve geniş görüşlü bir düşünce adamı olarak da tarihe geçer. İstanbul'u fethederek Fatih ünvanını alınca, dünya egemenliği düşüncesini beslemeye başladı. Bu nedenle milletlere özgürlük ve adaleti öngören "nizâm-ı âlem" için savaştı. O yalnız gaza ve cihad farzasını yerine getiren Müslüman bir hükümdar değil, kuracağı Dünya İmparatorluğu'nu oluşturan milletlerin dinlerini öğrenerek, bu alanda onlara geniş olanaklar sağlayacak ileri bir görüşe sahipti.

Bu amaçla, ileriki asırlarda bile eşine rastlanmayan bir davranışla Pax Ottoman'ı (Osmanlı barışı,düzeni) kurmak için, Hıristiyanların Müslümanlarla birlikte yaşamalarını, Rumlar'ın ise bir azınlık halinde toplanmalarını sağlayarak, IV.Haçlı Seferi'nden(1204) beri önemini yitiren Patrikhane'yi yeniden diriltti. Metropolitlerden oluşan Sinot Meclisi'nin kurulmasına yardım ederek, Rumların Osmanlı Devletine ısınmalarını sağladı. Yayınladığı fermanla şöyle der:

"Ben ki Sultan Mehmed Han'ım; üst ve alt tabakada bulunan bütün halk tarafından şu şekilde bilinsin ki, bu fermanı taşıyan Bosna rahiplerine lütufta bulunup şu hususları buyurdum: Söz konusu rahiplere ve kiliselerine hiç kimse tarafından engel olunmayıp rahatsızlık verilmeyecektir. Memleketimize gelip korkusuzca sakin olsunlar ve kiliselerinde yerleşsinler; ne ben, ne vezirlerim ne de halkım tarafından hiç kimse bunlara herhangi bir şekilde karışıp incitmeyecektir. Kendilerine, canlarına, mallarına, kiliselerine ve dışardan memleketimize getirecekleri kimselere yeri ve göğü yaratan Allah hakkı için, Peygamberimiz Muhammed Mustafa hakkı için, yedi Mushaf hakkı için, yüz yirmi dört bin peygamber hakkı için ve kuşandığım kılıç için en ağır yemin ile yemin ederim ki, yukarda belirtilen hususlara söz konusu rahipler benim hizmetime ve benim emrime itaatkâr oldukları sürece hiç kimse tarafından muhalefet edilmeyecektir"

O sıralarda fanatik Katolik Dünyası'nın baskısı altında yaşayan Bizans kalıntısı toplumların huzur içinde yaşamalarını sağlaması, düşüncelerinin önemini açıklamaya yeter... Oysa aynı sırda İspanya'da toptan yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan Müslümanlar ve Yahudilerin durumu düşünülürse, azınlıklara tanınan hakların, inanç özgürlüğünün önemi ortaya çıkar.(1)

*RUMLARIN İLK ÇALIŞMALARI:

Fatih Patrikhaneyi kurunca, taraftarlarından olan Gennadios Georgios Scolarius'u Patrik olarak atadı. Yeni fethedilen her ülkede İstanbul Patrikhanesi'nin etkin olması, Papalık gibi büyük bir güç ve yetki kazanmasını sağladı.

Bu durumun nüfuzu için bir darbe oluşturacağını anlayan Papa, Hıristiyan olması karşılığında Dünya İmparatorluğu tacını Fatih'e önerir, red cevabını alınca özel doktoru aracılığıyla yavaş yavaş zehirleyerek İtalya Seferi öncesinde ölmesini sağladı.(1481)

Böylece gizli işler, dolaplar daha o zamandan dönmeye başladı. Mora fethinden önce, bir kuşku üzerine Şehit Ali Paşa'nın Rumeli Kavağı'ndaki bir kiliseyi basarak, birçok silah ve cephaneyi ele geçirmesi durumu kanıtlar.(2)

Patrikhaneye Fener, burada yetişenlere de genellikle Fenerli denilmiştir. Türkçe'yi iyi öğrenen, Avrupa dillerinden bir ikisini de iyice belleyen Rum gençleri, Dışışleri dairelerinde çevirmen olarak görevlendirilip, yetenekli ve devlete bağlı olanlar Eflâk veya Boğdan'a Voyvoda olarak gönderilirdi. Böylece kısa sürede Dışışleriyle salt Fenerliler ilgilenmeye başladı. Köylerde yaşayan Rumlar ve diğer Hıristiyanlar, Fenerli olarak anılan bu adamlara sorunlarını bildirerek, Müslüman halktan önce çözümlenmesini sağlardı. Bu durumun yanı sıra ileriki asırlarda Rum gençlerin donanmaya alınmasını, gemicilik alanında ilerlemelerini, bu alanda ünlü armatörler yetiştirmelerini sağladılar.

Bugünkü Yunanistan'ın denizcilikte bu kadar ileri gitmesinde kuşkusuz, tarımla uğraşan Türk köylülerine tercih edilen Rumların önemli bir rolü vardır. İlk kez Gazi hasan paşa tarafından tayfa olarak alınan bu Rumlar salt denizcilikle uğraşmadılar. Avrupa limanlarına uğradıkları sırada, orada gelişen düşünce

özgürlüğünü, bu alandaki ilerlemeleri, yeni buluşları öğrendiler. Dönüşlerinde bunları hemşerilerine öğretmekle kalmayıp, onlardan aldıkları özgürlük ve bağımsızlık düşüncesini de aşıyorlardı.(3) İzmir'de, Sakız'da, Yanya'da birbirinden verimli okullar açarak, çocuklarını yeni metodlarla yetiştirmeye başladılar. Gemi tayfaları bu işleri becerirken, yüksek görevlerde bulunanlar geride mi kalacaktı? Hayır, asıl yıkıcı çalışmaları onlar yapıyor, ikili bir yaşam sürdürüyorlardı. Gündüz devletin yükselmesi için çalışıyor, dua ediyor(!) geceleri ise, Megalo İdea'yı -gönüllerinden silinmeyen eski Bizans'ı- diriltmek için uğraşıyorlardı.

Rumlar bu hazırlıklar içindeyken, devleti yönetenler uyuyor muydu? Tüm çalışmaların farkında olmalarına rağmen, Rumlara Avrupa ve Rusya'nın koruduğu şımarık çocuk gözüyle bakıyorlardı. Halet Efendi ve Tepedelenli Ali Paşa gibi yöneticilerin korumasına karşılık; onlara şiddetle çatan, gizli çalışmalarını ortaya çıkararak idama yollayanlar da oldu. Köprülü Mehmet Paşa ilk kez bir Patriği idama yollayarak bu çığırını açtı. Olur olmaz şeylerle kızdıkları sadrazamların, ileri gelenlerin kafalarını hemen uçurtan, iki yüzlü Patriklerden ancak ikisi idam edilebildi!..

*

II. bölüm: İki Patrik nasıl,neden, nerede idam edildi? Kin kapısı ve Rumlara Andı...

*Kaynakça:

1-Aydoğan Demir : Osmanlı Tarihi(teksir), İzmir-1977

2-Cevdet Paşa Tarihi-Seçimler: 2.cilt, s.317, B.K.M.Kültür yay. İstanbul-1973

3-Cevdet Paşa Tarihi-Seçimler: 2.cilt, s.321

*Resim: GOOGLE